

ნონა დათუაშვილი

პროცერონის მიერ ბრალის შეფასების ტექნიკა ბრალის წაყენება და ბრალის გამორიცხვა

პროცერონის მიერ ბრალის შეფასების ტექნიკა ერთ-ერთი ყველაზე აქტიულური საკითხია სისხლის სამართლის პროცესში. მას შემდეგ, რაც გამოიკვეთება სავარაუდო დანაშაულის ჩამდები პირი, პროცერონი შესაძლო დანაშავის ქმედებაში მართლწინააღმდეგობისა და ბრალის შეფასების ანდენს. პროცერონის მიერ მისაღები გადაწყვეტილებიდან გამომდინარე შეფასების შედეგის გათვალისწინებით ბრალის შეფასება შესაძლებელია ორ სახედ დავყოთ:

- პირის ქმედებაში ბრალის დადგენა - ბრალის წაყენება,
- პირის ქმედებაში ბრალის გამორიცხვა.

პროცერონის თითოეულ გადაწყვეტილებას ამ ორი არჩევანიდან მნიშვნელოვანი სამართლებრივი შედეგები მოსდევს. თუ პროცერონი დაადგენს პირის ქმედებაში ბრალის არსებობას, იგი იწყებს სისხლისამართლებრივ დევნას - გამოაქვს პირის ბრალდების შესახებ დადგენილება, რომელსაც პრეზუმებული ძალა არ გააჩნია; ხოლო თუ გამორიცხავს პირის ქმედებაში ბრალის არსებობას, არ იწყებს ან წყვეტს უკვე დაწყებულ სისხლისამართლებრივ დევნას და გამოაქვს შესაბამისი საპროცესო დოკუმენტი - დადგენილება.

პირის ქმედებაში ბრალის დადგენა. სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-17 მუხლის თანახმად, პირს ბრალი წაეყენება იმ შემთხვევაში, თუკი არსებობს დასაბუთებული ვარაუდი, რომ მან ჩაიდინა დანაშაული. ამდენად, ერთ-ერთი გადაწყვეტილება, რომელსაც პროცერონი ბრალის შეფასების პროცესში იღებს, წარმოადგენს პირის ქმედებაში ბრალის დადგენა - ბრალის წაყენება.

იმ შემთხვევაში, თუ პროცერონმა პირის ქმედებაში ბრალის გამომრიცხვები გარემოებები ვერ გამოკვეთა, იგი იწყებს სისხლისამართლებრივ დუპრნას, გამოიწყება დადაგენილებული პირის ბრალდების შესახებ; თუმცა მტკიცებულებების შეგროვების და გამოძიების პროცესში შეიძლება ისეც მოხდეს, რომ სისხლისამართლებრივი დევნის დაწყების შემდგომ გამოიკვეთოს ისეთი გარემოებები, რაც აღრე არ იყო ცნობილი. ასეთ შემთხვევაში, კანონი აძლევს პროცერონის შესაძლებლობას, შეწყვიტოს სისხლისამართლებრივი დევნა სსკ-ის 105-ე მუხლი ჩამოთვლილ საფუძვლებზე დაყრდნობით და ლისკრეციული უფლებამოსილების გათვალისწინებით.

პროცერონის მიერ წაეყენებულ ბრალს არ გააჩნია წინასწარ დადგენილი ძალა, სანამ სასამართლო თავისი გადაწყვეტილებით არ დაადასტურებს ან არ უარყოფს მის არსებობას პირის ქმედებაში. ამასთან დაკავშირებით მეცნიერი მიხეილ მამნიაშვილი აღნიშნავს, რომ სისხლის სამართლის პროცესის სტადიაზე ბრალი ატარებს პრეზუმებულ ხასიათს. სასამართლომ თავისი განაჩენში, შესაძლოა, გაიზიაროს პროცერონის მიერ დადგენილი ბრალი და ბრალდებული

უარყოფითად გაკიცხოს, მის მიმართ დაადგინოს **გამამტუვნებელი** განაჩენი ან, შესაძლოა, არ გაიზიაროს პროექტის მიერ დადგენილი ბრალი და გამოიტანოს გამამრთლებელი განაჩენი (მ. მამნაშვილი, 2010-2012, გვ. 58-59).

ზემოხსენებულის გათვალისწინებით, მიგვაჩინია, რომ, პროექტის მიერ წაყენებული “ბრალის” არსის სწორად წარმოჩენის მიზნით, სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში უნდა მოხდეს “პირობითი ბრალის” ტერმინის კოდიფიკაცია. “პირობითი ბრალის” შესახებ იდეა თავის სადისერტაციო ნაშრომში გამოთქმული აქვს სამართლის დოქტორ თათია ღოლიძეს. იგი აღნიშნავს, რომ პროექტის მიერ ბრალის დადგენის შემთხვევაში ბრალის საპროცესო სამართლებრივი მნიშვნელობა არ არის მისი სტანდარტული ცნების იღენტური. საპროცესო სამართლებრივი გაგებით ბრალი პირობითია და მისი საბოლოო არსებობა მოსამართლის გადაწყვეტილებაზეა დამკიდებული (თ. ღოლიძე, 2012, გვ. 75).

ამის საპირისპიროდ საზოგადოებაში პრეველირებულია მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ პირი, რომელსაც ბრალი აქვს წაყენებული - დამაშავევა, რაც ეწინააღმდეგება უდანაშაულობის პრეზუმუციასა და სისხლისსამართლებრივი ბრალის არს, რომლის თანახმად ბრალის გადაწყვეტის საკითხი მხოლოდ სასამართლოს უფლებამოსილებაა (ბრალის ნორმატიული თეორია). ამგვარი შეხედულების ჩამოყალიბებაზე ზეგავლენას ორი ფაქტორი ახდენს: ტელევიზია, რომელიც ისეთი საჩით გადმოსცემს ინფორმაციას ბრალებულ პირთა შესახებ, რომ საზოგადოებას მათი ბრალეულობის ჩრდენა უღვივდება და, რაც უფრო აქტუალურია, **გამამტუვნებელ** განაჩენთა რაოდენობა.

აღნიშნულის გათვალისწინებით, სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში ტერმინი “ბრალი”-ს “პირობითი ბრალით” ჩანაცვლება, ჩვენი აზრით, დადებით ტენდენციას მისცემს საპროცესო კანონმდებლობასა და პრაქტიკას. “პირობითი ბრალის” ტერმინის დამკვიდრება არა მხოლოდ სისხლის სამართლის პროცესში, არამედ მისი გადატანა ყოველდღიურობაში ხელს შეუწყობს ჯანსაღი შეჯიბრებითობის პრინციპს, ვინაიდან პირის დამაშავედ ცნობა და მისთვის საჯელის შეფარდება მხოლოდ სასამართლოს პრეროგატივაა. ამდენად, პროექტის მიერ წაყენებული ბრალი ყველა შემთხვევაში პირობითია.

პირის ქმედებაში ბრალის გამორიცხვა. პროექტის პირის ქმედებაში ბრალის გაშორიცვის პროცესში კახონით გათვალისწინებული საფუძვლებით და დისკრეციული უფლებამოსილებით ხელმძღვანელობს.

ა. კანონით გათვალისწინებული საფუძვლები. სისხლისსამართლებრივი დენის არაწყვების ან მისი შეწყვეტის საფუძვლები-დარეგულირებულია სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 105-ე მუხლით. ამასთან, სისხლის სამართლის კოდექსის მე-9 თავში მოცემულია ბრალის გამომრიცველი გარემოებების ჩამონათვალი, რომელთაგან ბრალის მხოლოდ ორი გამომრიცხველი გარემოება: შეურაცხაობა ასაკის გამო და შეურაცხაობა ფსიქიური დაავადების გამო გათვალისწინებულია სსკ-ის 105-ე მუხლში. ამასთან ძველი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი (1998 წლის 20 თებერვლის რედაქციით) სისხლისსამართლებრივი დენის შეწყვეტის საფუძვლად დანარჩენ ბრალის გამომრიცხველ გარემოებებსაც ითვალისწინებდა (ძვ. რედ. სსკ-ის 28-ე მუხლი).

ჩვენ მიგვაჩნია, რომ კანონმდებელმა სწორი პოზიცია აირჩია, ვინაიდან ასაკი და ფსიქიური დაავალება იმდენად ცხადი ბრალის გამომრიცხველი გარემოებებია, რომ დავასაც არ იწვევს, ხოლო რაც შექმნება შეზღუდულ შერაცხადობას, შეცდოშანა და ბრძანების ას განკარგულების შესრულებას, ეს ისეთი გარემოებებია, რომელთა შესახებ მოსამართლემ უნდა იმსჯელოს. ასევე, ისინი ბრალის, როგორც გამორიცხვის, ასევე, შემსუბუქების საფუძველს წარმოადგენს. გარდა ამისა, პროკურორის დისკრეციული უფლებამოსილება ბრალის შეფასების პროცესში მას ფართო უფლებამოსილებას ანიჭებს, პროკურორს შეუძლია სისხლისამართლებრივი დევნა შეწყვიტოს იმ საფუძვლითაც, რაც სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 105-ე მუხლში საერთოდ არ არის გათვალისწინებული. შესაბამისად, ბრალის გამომრიცხველი დანარჩენი გარემოებების, როგორც სისლისამართლებრივი დევნის შეწყვეტის საფუძვლების კოდიფიკაციის აუცილებელობა სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში არ არსებობს.

სისხლისამართლებრივი დევნის შეწყვეტაზე სასამართლოს კონტროლი არ წარმოებს. პროკურორის დადგენილება სისხლისამართლებრივი დევნის შეწყვეტის შესახებ დაზარალებულს შეუძლია მხოლოდ ერთჯერადად გაასაჩივროს ზემდგომ პროკურორთან, ხოლო, უარის მიღების შემთხვევაში კანონმდებელი სხვა შესაძლებლობას მას აღარ ანიჭებს.

ბ. პროკურორის დისკრეციული უფლებამოსილება. პროკურორის დისკრეციული უფლებამოსილება სისხლის სამართლის პროცესში ახალი ინსტიტუტია, რომელსაც ძველი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი არ იცნობდა. პროკურორი სისხლისამართლებრივი დევნის დაწყებისა და შეწყვეტის შესახებ გაღაწყვეტილების მიღებისას სარგებლობს დისკრეციული უფლებამოსილებით, რა დროსაც ხელმძღვანელობს საჯარო ინტერესებით (სსსკ-ის მე-16 მუხლი და 105 მუხლის მე-3 ნაწილი). იუსტიციის მინისტრის ბრძანებით, პროკურორისთვის დადგენილია ის სახელმძღვანელო პრინციპები, რომლებიც მან უნდა გაითვალისწინოს საჯარო ინტერესების შეფასების პროცესში.¹ დისკრეციული უფლებამოსილება პროკურორს პირის ქმედებაში ბრალის გამორიცხვის უფლებით ფართო ლავირების შესაძლებლობას ანიჭებს.

ნებისმიერი ინსტანციის სასამართლოში განაჩენის გამოტანამდე პროკურორი, ზემდგომი პროკურორის თანხმობით, უფლებამოსილია, უარი თქვას ბრალდებაზე. კოდექსის მოცემულ ფორმულირებას, “უფლებამოსილების” ტერმინის თვალსაზრისით, არ ეთანხმება შეცნიერი პაატა კობალაძე იქიდან გამომდინარე, რომ ძველი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი პროკურორს აკისრებდა „ვალდებულებას“ უარი ეთქვა ბრალდების მხარდაჭერაზე იმ შემთხვევაში, თუ დარწმუნდებოდა, რომ არ არსებობდა ბრალდებისათვის საქმარისი საფუძველი. ხოლო ახალი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი ვალდებულების ნაცვლად კანონში უფლებამოსილების ტერმინს იყენებს (სსსკ-ის 250-ე მუხლი). ავტორი მიიჩნევს, რომ სიტყვა „ვალდებულების“ ამოღება პროცესიდან საშუალებას მისცემს პროკურორს დაუჭიროს მხარი აშკარად უკანონო ბრალდებას (პ. კობალაძე, 2010-2012, გვ. 77-78).

¹ საქართველოს იუსტიციის მინისტრის ბრძანება, თბ., 2010.

პროკურორის მიერ ბრალდებაზე უარის თქმის შემთხვევაში, სასამართლო განჩინებით იღებს გადაწყვეტილებას ბრალდებაში სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტის შესახებ (სსკ-ის 250-ე მუხლი). სავსებით ვიზიარებთ მეცნიერთა იმ ნაწილის მოსაზრებას (შ. ფაფიაშვილი, ა. ფალიაშვილი, ი. გაბისონია, რ. გოგშელიძე, პ. კობალაძე და სხვები), რომ პროკურორის უარი ბრალდებაზე არ უნდა იყოს სისხლის სამართლის საქმის წარმოების შეწყვეტის საფუძველი (იქვე, გვ. 80-84). ჩვენი აზრით, სასამართლომ არ უნდა შეწყვიტოს საქმის განხილვა იმ მარტივი მიზეზით, რომ იგი, როგორც დამოუკიდებელი მართლმსაჭულების ორგანო, აფასებს პირის ქმედებაში ბრალს და გადაწყვეტილება გამოაქვს არა პროკურორის პოზიციაზე დაყრდნობით, არამედ კანონის და საკუთარი შინაგანი რწმენის საფუძველზე.

ბრალის შეფასების კრიტერიუმები

თუ თვალს გადავავლებთ საქართველოს სამოსამართლო პრაქტიკას, რთული არ იქნება დავასკვნათ, რომ პროკურორის მიერ დადგენილ ბრალს, უმრავლეს შემთხვევაში, სასამართლოსთვის თთოვის გადაწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება. ამას მოწმობს სასამართლო გადაწყვეტილებათა სტატისტიკა, რომლის თანახმად პროკურორის მიერ შეკერილ საქმეებზე უმრავლესობა დამდგარი განაჩენებისა გამამტუზნებელია. გამამართლებელი განაჩენები 2008 წელს 8645 საქმიდან მხოლოდ 21 საქმეზე დადგა, 2009 წელს 6720 საქმიდან — 9 საქმეზე, 2010 წელს 3486 საქმიდან — 7 საქმეზე, 2011 წელს 1854 სამიდან — 46 საქმეზე, 2012 წელს 1149 საქმიდან — 90 საქმეზე, 2013 წელს 6 თვის სტატისტიკით, 789 საქმიდან, 13 საქმეზე (<https://idfi.ge/ge/news-84>).

ამდენად, არანაკლები მნიშვნელობა უნდა მიერიჭოს პროკურორის მიერ პირის ქმედებაში ბრალის შეფასების კრიტერიუმებს, განსაკუთრებით იმის გათვალისწინებით, რომ ახალ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში პროკურორის უფლებამოსილება კიდევ უფრო გაფართოებულია. ნოვატორული დისკრეციული უფლებამოსილების ინსტიტუტი პროკურორის ბრალის გამორიცხვის საკითხში ფართო უფლებამოსილებას ანიჭებს. ამდენად, პროკურორის პასუხისმგებლობის დონემ მისი უფლებების პროპორციულად უნდა მოიმატოს. ამ ფონზე მეტად აქტუალური ხდება კრიტერიუმები, რომლითაც პროკურორმა უნდა იხელმძღვანელოს ბრალის შეფასების პროცესში. პროკურორი ბრალის შეფასების პროცესში უნდა ხელმძღვანელობდეს თავისი საქმიანობის ამოსავალი პრინციპებით. სახელმძღვანელო პრინციპების ზედმიწევნით, მართებულად განმარტება აუცილებელია, რათა არ ჰქონდეს ადგილი თვითნებობის გამოვლინებას პროკურორის საქმიანობაში.

განმარტებით ლექსიკონში ვკითხულობთ, რომ ტერმინი “პრინციპი” ნიშნავს დასაბამს, დასაწყისს, ამოსავალ დებულებას, რასაც ეფუძნება ესა თუ ის თეორია, მოძრვება თუ მეცნიერება (<http://www.ena.ge/explanatory-online>).

პროკურორის საქმიანობის ამოსავალი პრინციპების უშუალო მომწესრიგებელი ძირითადი საკანონმდებლო აქტებია: საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, კანონი პროკურატურის შესახებ, იუსტიციის მინისტრის ბრძანება სისხლის სამართლის პოლიტიკის სახელმძღვანელო პრინციპების შესახებ, ძირითადი აქტები, რომლებსაც ეყრდნობა და რომელთაგანაც გამომდინარეობს ზემოხსენებული კანონები: საქართველოს კონსტიტუცია, კონსტიტუციის კონკრეტული აღმიანის უფლებებისა და თავისუფლებების

შესახებ. საქართველოს სისხლის სამართლის პროცესის პრინციპები ევროპული კონვენციით და საქართველოს კონსტიტუციით გარანტირებული ადამიანის ძირითადი უფლებებისა და თავისუფლებების ნორმებზე დაყრდნობით არის აგებული და სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში ვრცელი ჩამონათვალის სახითაა წარმოდგენილი.

პროცესუალური ნორმების ანალიზისა და განზოგადების საფუძველზე, შესაძლებლობა გვეძლევა გამოვყოთ ფუძემდებლური პრინციპები: პიროვნების პატივის, ლირსების, პირადი ცხოვრების თავისუფლებისა და პირადი ინტერესების ხელშეუხებლობის, დაცვისა და პატივისცემის პრინციპი; სამართლიანობის, ჰუმანიზმის, დემოკრატიულობისა და თანასწორუფლებიანობის პრინციპი; მართლმსაჯულების დამოუკიდებლობის და მხოლოდ სასამართლოს მიერ განხორციელების პრინციპი. აღნიშნული პრინციპები განსაზღვრავს პროცესურორის საქმიანობას.

იურიდიულ ლიტერატურაში ყურადღებას მეტილად იმაზე ამანვილებენ, რომ პროცესურორი, რომელიც მოწოდებულია აწარმოოს სისხლისამართლებრივი დევნა და გამოძიების ხელმძღვანელობა, სახელმწიფო ბრალმდებლის პოზიციაში გამოდის და პირის **გამამტკუფნებელ** მტკიცებულებებს აგროვებს, რათა სასამართლოს მეშვეობით დასაჭირო იგი. ამას საკანონმდებლო განსაზღვრებაც ადასტურებს და საზოგადოებაში გაბატონებული მოსაზრებაც, რომლის თანახმად პროცესურორი ერთგვარი “ჭალათის” როლში გვევლინება. თუმცა, აღნიშნული მის მხოლოდ ვიწრო ფუნქციონალურ განმარტებას გვაძლევს და მის საქმიანობას სრულფასოვნად ვერ გამოხატავს.

პროცესურორის საქმიანობა მხოლოდ ბრალდების ვალდებულებით არ შემოიფარგლება, იგი სისხლის სამართლის პროცესის ზემოთ მოყვანილი პრინციპებიდან გამომდინარე, მოწოდებულია არა მარტო იმისთვის, რომ ადამიანს ბრალი დასდოს, არამედ მას ზოგად მორალური და სამართლებრივი ვალდებულებები გააჩნია საზოგადოების წინაშე, რაც გულისხმობს ადამიანების პატივის, ლირსების და ინტერესების დაცვის პრინციპით როგორც დამნაშავეობის, ასევე უდანაშაულობის დამამტკიცებელი საბუთების შეგროვებასა და მათ საფუძველზე ბრალის ჭეროვნად შეფასების ვალდებულებას.

პროცესურორისთვის თავისი საქმიანობის პრინციპები ელემენტარულად სავალდებულო დებულებებია, აღნიშნუავს გ. აბაშიძე. ვეტორი თანმიმდევრულად განავრცებს თავის მართებულ პოზიციას და წერს, რომ საპროცესურორო საქმიანობის არსი ის არ არის, რომ ნებისმიერ დროს დაადანაშაულოს პიროვნება, არამედ მან უნდა შეიცნოს და ჩამოაყალიბოს საკუთარი დამოკიდებულება ჩადენილი ქმედებისა და ქმედების ჩამდენის მიმართ, საქმის გარემოებების სრულყოფილი და ობიექტური გამოკვლევით დაადგინოს გარემოებები, რომლებიც ექვემდებარება მტკიცებას. მათ შორის თანაბარი მნიშვნელობა ენიჭება იმ გარემოებებს, რომლებიც დამნაშავეობასა და უდანაშაულობაზე ან უფრო მსუბუქ ბრალეულობაზე მიუთითებს (გ. აბაშიძე, 2010, გვ. 92-93).

მაშასაღამე, შეიძლება დავასკვნათ, რომ ბრალის შეფასების პროცესში პროცესურორის ვალდებულებას წარმოადგენს როგორც ბრალის არსებობის, ასევე მისი არარსებობის ჭეროვანი შეფასება, ვინაიდან არაჭეროვნად შეფასებული ბრალი, საბოლოო ჭამში, სავალო შედეგის მომტანია. მართალია, სასამართლო

არ არის შეზღუდული პროექტის პოზიციით, მაგრამ როგორც სასამართლო სტატისტიკა აჩვენებს, პროექტის ბრალდებას სასამართლოსთვის, უმრავლეს შემთხვევაში, გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება. ამდენად, იმისთვის, რომ არ მოხდეს უდანაშაული პირის დამნაშავედ ცნობა ან, პირიქით, აუცილებელია, პროექტისა, ბრალის შეფასების პროცესში, იხელმძღვანელოს თავისი საქმიანობის ამოსავალი პრინციპებით, ვინაიდან იგი სახელმწიფოს სახეა, ხოლო სახელმწიფოს მიზანია ადამიანის პატივსა და ლიტერატურული მიზანია ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებებზე ზრუნვა და მათი უზრუნველყოფა.

დამოწმებული ლიტერატურა

გ. აბაშიძე, 2010 - გ. აბაშიძე, ბრალდება, როგორც სისხლის სამართლის პროცესის მამოძრავებელი ძალა, უურნალი ინტელექტუალი 12, თბ., 2010.

თ. დოლიძე, 2012 - თ. დოლიძე, დისერტაცია - ბრალის გამომრიცხველ და შემამსუბუქებელ გარემოებათა სამართლებრივი დახასიათება და მათიმნიშვნელობა სისხლისამართლებრივი პასუხისმგებლობის განსაზღვრისას, თბ., 2012.

პ. კობალაძე, 2010-2012 - პ. კობალაძე, პროექტის უარი ბრალდებაზე - ფუნქცია თუ დისფუნქცია? სამეცნიერო კონფერენციის მასალები, თბ., 2010-2012.

მ. მამიაშვილი, 2010-2012 - მ. მამიაშვილი, ახალი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის ცალკეული ასპექტები, სამეცნიერო კონფერენციის მასალები, თბ., 2010-2012.

საქართველოს იუსტიციის მინისტრის ბრძანება “სისხლის სამართლის პოლიტიკის საქელმძღვანელო პრინციპების ზოგადი ნაწილის დამტკიცების შესახებ”, თბ., 2010.

საქართველოს კანონი პროექტის შესახებ, თბ., 2008 (ცვლილებებით და დამატებებით). www.matsne.gov.ge

საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, თბ., 2009 (ცვლილებებით და დამატებებით). www.matsne.gov.ge

NONA DATUASHVILI**THE TECHNIQUE OF FAULT VALUATION BY PROSECUTOR**

The reform carried out in recent years Georgian criminal law code of conduct procedure, offers us some new possibilities and therefore needs new investigations and approaches. In the presented report such current items of the process as the technique of fault valuation by prosecutor and criteria of this valuation have been discussed. Prerequisites for the determination and exclusion of guilt have been analysed. Also the basics provided by law and discretionary power and those legal results that follow this decision have been discussed. Underlying principles of prosecutor activity secured by legislative law which prosecutor must consider in the process of fault valuation has also been discussed.

During the process based on the fault analyses and investigation, legislative proposal as “optional fault” in the code of conduct has been presented. Also view of different scientist-lawyers are shared on the level of court review in case of fault cancel by prosecutor and about appropriateness of court proceeding termination.